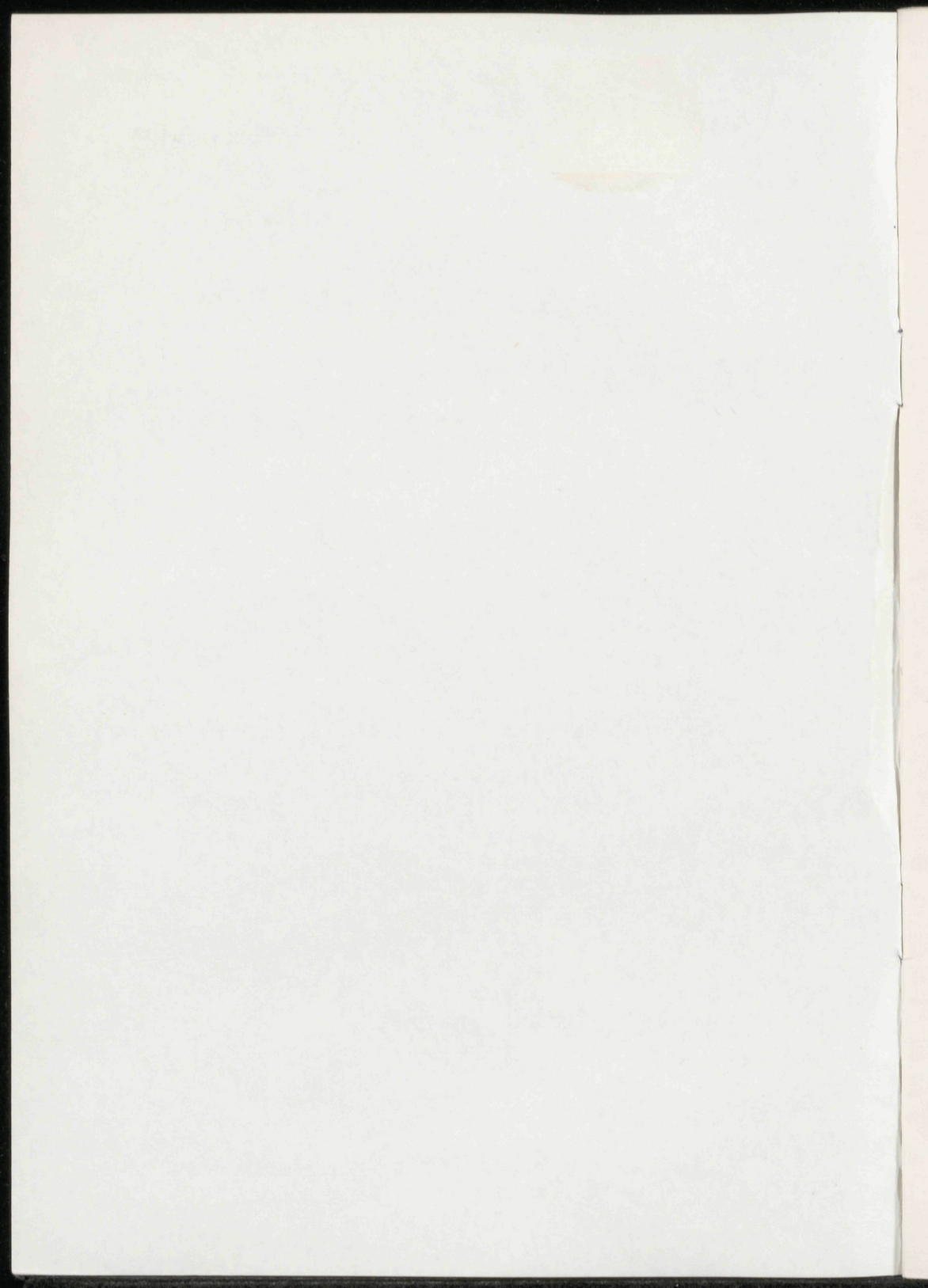

DE MARKE

Dec 1885

DE MARKE Orgaan van de oudheidkundige vereniging
"De Marke"

Beekbergen - Brummen - Eerbeek - Hall -
Klarenbeek - Loenen.

Secretariaat: Volmolenweg 4 - 6961 VN Eerbeek.

I N H O U D

Wandeling door Loenen en Silwolde op de Middel-
Veluwe.

Verslag van de lezing over "500.000 jaar Veluwe.

Archeologie.

Boekbespreking.

Excursie naar de Ned. Herv. Kerk te Brummen en
naar Laag-Helbergen.

Adressen van bestuursleden:

R. van Beem, Boerhavelaan 106, Eerbeek	tel. 51389
B. Derksen, Volmolenweg 4, Eerbeek	52933
W. Kersten, p/a Amro Bank, Dorpsstraat 52 Beekbergen	2134
H. Phielix, Meengatstraat 108, Brummen	2068
G. Buitenhuis, Woudweg 69, Klarenbeek	1276
W. Klomp, Langschoten 71, Loenen	2276
W. Derksen, Rhienderensestraat 37A, Hall	51096

Wilt u de copie voor het volgende nummer zo spoedig
mogelijk inzenden? We streven ernaar in het voorjaar
1986 met het volgende nummer uit te komen!

DE MARKE december 1985 - 9e jaargang nr. 1.

WANDELING door LOENEN en SILWOLDE op de

MIDDEL-VELUWE door H.G.HAASLOOP WERNER.

(verkort overgenomen uit "Gelderland", IIde
jg., 1856, en geannoteerd door drs.G.D.
Cornelissen de Beer)

Er zijn deelen van Gelderland waar men zijnen weetlust omtrent plaatsbeschrijvingen dier oorden en plaatsen ruimschoots bevredigen en eene nauwkeurige kennis dienaangaande bekomen kan, zonder daar ooit den voet gezet te hebben. Dit is onder anderen het geval bepaaldelijk met Apeldoorn, 't Loo, Engelandersholt, Beekbergen en Hoenderlo. Doch hoe karig en schraal zijn die geschriften omtrent Loenen en Silwolde of Silven, tezamen een kerkdorp, dat intusschen ook tot de burgerlijke gemeente van Apeldoorn behoort. Bij een uitstapje derwaarts ondernomen heb ik al het merkwaardige daarvan opgeteekend en bied het thans den lezer aan.

Om van Apeldoorn het dorp Loenen te bereiken, volgt men den Arnheemschen straatweg tot aan Beekbergen, slaat bij de herberg Den Smettenberg links om, bewandelt den kunstweg, die door het dorp loopt tot aan den handwijzer, en nadat men omtrent een kwartier uur een zandweg, tusschen bouwlanden, als met een veelkleurig kleed van verschillende veldvruchten overtoegen en omzoomd met akkermaalsheggen, vervolgd heeft, komt men aan eene onafzienbare heide, waaruit zich hier en daar vooruitstekende zandheuvelen als zoovele naakte rotsen verheffen, voorts ter zijde het groen van hier en daar verstrooid kreupelhout, afgewisseld door purperkleurige heidebloempjes met millioenen hagelwitte keisteentjes, terwijl het vergezigt door den horizont wordt begrensd. Dit landschap moge al niet ons schoonheidsgevoel strelen, toch dwingt het den mensch zijne geringheid te erkennen en tegelijk zijne afhankelijkheid van een hooger wezen. Deze heide is met bruikbare wegen doorsnaden, waarvan er eene naar den Vrijenberg en voorts naar Loenen leidt.

Na een groot half uur onzen weg vervolgd te hebben door een oord waar men van alle menschelijk gewoel gescheiden is, bevinden wij ons aan den gemelden Vrijenberg, voormaals eene druk bezochte herberg, toen de weg van Deventer op Arnhem langs Loenen liep.

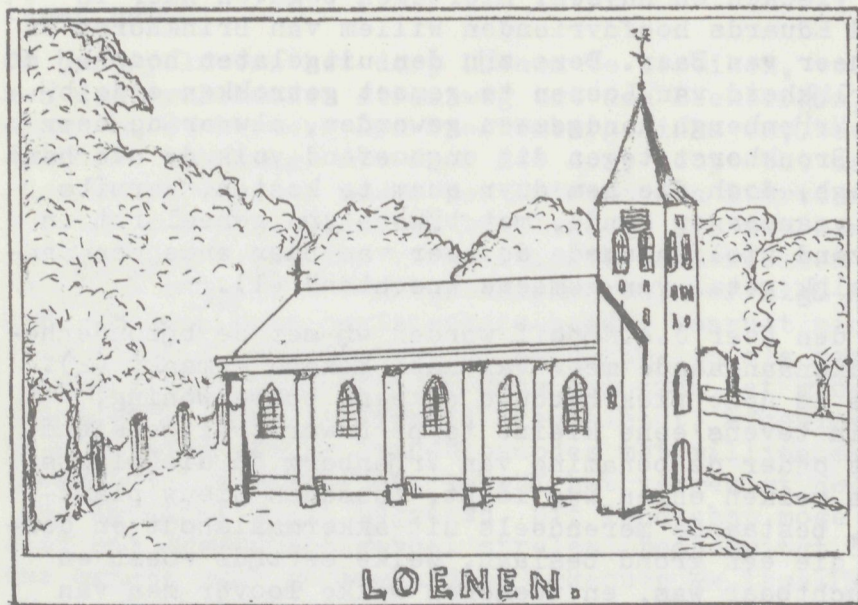
Deze plaats is in de geschiedenis van Gelderland vermaard en sedert het jaar 1354 onder den naam van Vrijenberg algemeen bekend.

Zie hier wat Slichtenhorst ons hieromtrent mededeelt. "Dit geheele jaar stond Gelderland als in een bloedbad over de woederijen van Reynald en Eduard, want vele ingezetenen van de Veluwe, die door Reynald schattingh- en thiendvrij waren gemaakt, ende daer over hem toegevalen, zich voort over de Velouw tot in de vrijheid van Arnhem hebben verspreid ende al te groote vrijheid of wreedheid gebruykt in 't nederhacken van vele onnoozele zielen ende het verbranden van vlekken en huysen. Hiertegen begaven haer in 't veld Eduards hoofdvrienden Willem van Brinkhorst en de heer van Baer. Deze zijn den uitgelaten hoop bij de heerlijkheid van Loenen te gemoet getrokken ende bij den Vrijenbergh handgemeen geworden, alwaar de heer van Bronkhorst tegen dit ongeoeffend volk de overhand kreegh, doch die hem duyr quam te kosten, vermits zijn vaandrager Mendo, met bijkans zijn geheel rot in 't zand viel, alsmede de heer van Baer ende een aanzienlijk getal van gemeene knechten" (1).

Door den Heer J.A.Nijhoff worden wij met de bijzonderheden dienaangaande meer van nabij bekend gemaakt (2). Thans is deze plek bebouwd en eene boerenwoning, waarin tevens eene kleine tapperij wordt uitgeoefend, staat onder de benaming van Vrijenberg op die plaats, langs welken onzen weg loopt, tusschen nieuw plantsoen, bestaande merendeels uit akkermaalshout en den- nen, die een grond beslaan, welke eertijds woest en onvruchtbaar was, en tusschen welke loover men van afstand tot afstand kleine arbeiderswoningen met hunne stroodaken ziet te voorschijn komen. Door eene opening tusschen dit houtgewas ziet men de sierlijke to-

renspits der R.C.Kerk, het zichtbare kenteeken van het aanwezen eener dorpsgemeente, en zoo nog eenen naar de hoogte van den Leegenberg opvoerenden weg vervolgende, ligt Loenen met zijn oud gothisch kerkjen voor onze oogen, en weldra naderen wij dezelve zoo als die ter regter zijde voor ons op het kerkhof gelegen is, terwijl links de pastory, de school en herberg met eenige huizen aanwezig zijn.

De kerk en toren, geheel van gebakken steen opgetrokken, dagteekent uit de XIVe eeuw (3), destijds eene kapel aan Sint Franciscus toegewijd en onderhoorig aan de parochiale kerk van Fabius en Sint Sebastiaan te Beekbergen. Deze kapel had slechts zestien passen lengte, bij eene breedte van acht passen, was in het Oosten driezijdig gesloten en inwendig met een steenen gewelf overdekt.

Nadat dezelve in 1663 (4) aan de Protestantsche gemeente was overgegaan werd er in of over de Westelijke helft der kerk eene galerij gemaakt. Later, en wel in 1831 is de driezijdige koorsluiting afgebroken en de kerk met acht passen verlengd, waarbij gelijktijdig de galerij is weggeruimd. De oude buitenmuur werd tevens met een half-steenslaag bekleed en in overeenstemming gebragt met den nieuwen aanbouw; ook werd inwendig een houten plafond aangebragt. De toren, aan de Westzijde tegen de kerk leunende, is geheel onveranderd aanwezig; dezelve is gedekt met eene hooge spits; de hoogte van het muurwerk bedraagt vijf en dertig voet; zij is in vier verdiepingen verdeeld, die gekenmerkt worden door gladde waterlijsten; om de bovenste is een "getanden" rand. In drie der vier zijden zijn twee puntboog bommelgaten. Binnen de bovenste verdieping is een slaguurwerk en twee klokken uit de XVIIe eeuw; de grootste derzelve bevat het opschrift in romeinsche letters :

"Jonckheer Olivier Hackfort heer ter Horst neffens de andere geërfden van Loener-bosch hebben mijn doen gitten, dese klok die is gegoeten, gesmolten in 't vier, door Johan Peter en Hendrik van Trier, anno 1651."

Op de tweede klok staat :

"Peter van Trier, Johan Philpsen en Wilm Evers hebben mij gegoeten, 1650" (5).

De eenige toegang tot de kerk bevindt zich aan de Westzijde des torens, boven welken een puntboog raam aanwezig is. In de buitenmuur der kerk bevindt zich aan iedere zijde vijf ramen. Het gebouw is met blaauwe pannen gedekt. De kerk is zonder orgel. Een grafkelder der familie Hackfort in het midden der kerk, gedekt met een blaauwen zerksteen, voorzien van de familiewapens, is nog in den vloer zichtbaar. (6)

Met hoeveel genoegen vertoefden wij eenige oogenblikken onder de schaduw van een der breedgetakte boomen en verzonken in gedachten bij het uitmuntend bevallige

vergezigt over de dalende en golvende bouwlanden; de plaatsen waar vroeger woeste gronden waren met gering voordeel in gemeenschap beweide door geërfden, die er recht op hadden en waar nu rogge, boekweit en aardappelen, enz. welig tieren.

De dorpeling heeft eerbied voor de kerk en bij eenvoudige, zuivere zeden is hij godvreezend. Want ook zure arbeid, de beschouwing der natuur, de stilte des avonds en de eenzaamheid maken den landman ernstig en nadenkend, leiden hem ongemerkt tot de aanbidding Gods.

Van het kerkhof begeven wij ons in eene zuidelijke rigting over de Broes-beek langs de korenakkers, die het dorp omringen. Vóór ons en in het verschiets ziet men eene heuvelenrug met boomen bekrond en dit is het uitgestrekte Loenensche Bosch. Naauwelijks hebben wij de bouwakkers en korenvelden achter den rug of wij ontmoeten op onzen weg, die in het bosch geleidt, eene met akkermaalshout en dennen begroeide plek gronds, die den bijzonderen vreemden naam draagt van Zegen-oord. Zoo vervolgen wij onzen weg, die met onderscheidene kronkelingen voorzien, nogal afwisseling aanbiedt, terwijl de opene plekken en hoogten treffende vergezigten aanbieden.

Het oog, dat verstrooing zoekt, vindt er de rijkste verscheidenheid van allerlei tafereelen. Het wordt ons wel om 't hart wanneer de heuvelen, die het bekoorlijk gelegen Loenen omringen, ons de lagchende vergezigten te genieten geven.

Na eene onder het lommer voortgezette wandeling stonden wij op den Stijl-hull en verlustigden ons in 't verrukkelijke gezigt op het dorp en den omtrek. Welke schoone vergezigten merkten wij hier en daar van deze plek, die bij helder weder een tiental torens aan 't scherpziende oft gewapende oog vertoont. De bergjes en dalen, die heerlijke korenakkers en groenlanden, die IJssel met stoomboten en zeilschepen, die zomerwoningen en watermolens, omzoomd door welig geboomte en door helder zonlicht beschenen, alles werkt zamen

om 't hart eene zachte stemming te schenken en ons te verheugen in Gods wonderbare schepping.

Digt bij onze standplaats bevond zich eene gegraven kuil, waaruit men den hier benoodigden grind had gehaald ter bevloering van den dorpskunstweg, bij welke opdelvingen tevens versteeningen zijn aan den dag gekomen gelijk aan die der Over-Veluwe en uit de onderscheiden aardlagen blijkt, dat ook deze tot het Rijndiluvium behooren.

Het Loenensche Bosch, waarin wij onze wandeling voortzetten, is nog een gedeeltelijk overblijfsel dier uitgestrekte natuurwouden, welke eertijds de geheele Veluwe als het ware overdekten en waarin de thans uitgeroeide wilde zwijnen en paarden en het edel grofwild rondzwierven en den omtrek en vorsten en edelen tijdverdrijf schonken. Doch in het belang der vorderingen in de kultuur verloren de boomen altijd meer van hun geheiligd karakter, hetwelk dezelve eertijds bezaten. De bijl woedde in hun bereik en de oude hoogstamige eiken- en beukenwouden, die hier bestonden, zijn onnadenkend en op sloperswijze omgehakt en verkwistend werd met het geboomte omgegaan; ook bragt nog hiertoe bij de belegering van Arnhem in de jare 1305 door Philip van Oostenrijk en eindelijk in 1672 de inval der franschen onder Lodewijk XIV, tegen welke als middel van afwering en verdediging de benoodigde stormpalen en palissaden hier gehakt en weggevoerd werden, zoodat men van de oude boomen alleen soms nog enkele eiken of beuken aantreft, die als grenspalen zijn staan gebleven.

Zoo lag het met zijne hoogten en laagten, heuvels en poelen, in die dagen, waarvan onze voorouders geheugenis dragen, als eene woestijn, eentonig als het graf. Nog zijn enkele plekjes van zulk land in de nabijheid overgebleven om te toonen wat deze streek destijds was.

Sedert het begin dezer eeuw had er met hetzelfde eene geheele hervorming plaats, terwijl de heer Hackfort van ter Horst, benevens de overige geërfden van het Loenensche Bosch begreep zich aan dit perceel te moe-

ten laten gelegen liggen, hetzij uit eigenbelang of, om de schertsende profetie van Luther te helpen logenstraffen, dat namelijk "nog voor den jongsten dag gebrek aan goede vrienden, aan gangbare munt en bruikbaar timmerhout zou zijn". Hoe dit ook zij, men heeft toen te regt begrepen, dat het in stand houden der bosschen op den duur niet alleen kan voorzien in brand- en timmerhout, maar ook tevens het nut bevroed, die dezelve aanbrengen : de regenwolken aan zich trekken, de bronnen en beken voor uitdroogen beveiligen en doordien zij in zich eene gelijkmatige warmte bewaren, ook nog aan de luchtgesteldheid in den omtrek eene merkbare verandering teweegbrengen. Te dien einde werd het geheele bosch, groot honderd en tien bunder, grootendeels met dennen bezaaid en met akkermaalshout bepoot; en thans wandelt men onafgebroken onder het schemerende dak der altijd groene dennen, die door hunne slanke stammen door het tooverachtig gebroken daglicht, dat alle voorwerpen als het ware in een blaauwachtige nevel hult, een eigenaardigen indruk op ons maken en niet minder door den sterken, dikwijls specerijachtigen harsreuk, waarbij de zandige en heuvelachtige grond zoo dicht met mos en afgevallen naalden bedekt is, dat hij met een tapijt schijnt belegd, waarop de voet van den wandelaar heen en weder glijdt en waarbij den minsten luchtstroom, die ze aanraakt, de dunne naalden zwaarmoedig evenals geestenstemmen ruischen en suizen.

Het bosch en de heidevelden, die dezelve omkleden, herbergen eene menigte van wild gedierte als vossen en marders, hazen en konijnen, herten en reeën, houtsnippen en patrijzen, en behooren alle tot het Jagtrevier van 's Konings-Loo.

In de plegtige eenzaamheid, die er heerscht, is het verkwikkend daar te zijn en de spelingen gade te slaan van het zonnenlicht dat door de openingen van het loover der bomen vallende, een tooverachtigen gloed op het glinsterende groene tapijt der heideplant en bosch-bezienstruiken werpt, en treedt men verder voort, dan schijnt het ons op sommige plaatsen toe alsof men langs een muur van struiken en heestergewas wandelt. Men

keert dan ook terug met de reinste aandoeningen in de borst en opgevrolijkt door de zoete gedachte van zoo heerlijken dag in de vrije natuur ongestoort te hebben kunnen genieten.

Intusschen hebben wij aan de zuid-oostzijde van het bosch langs veele breede en smalle kronkelpaden den uitgang van het bosch bereikt en nu vertoonen zich de landelijke woningen van Silwolde, in de oorkonde van het jaar 838 Sulvalda genoemd en thans verbasterd in Silven, met 55 huizen en 360 inwoners (7).

Eertijds een heilig woud (nemus sacrum) zonder grenzen, onbebaand, ontoegankelijk en geheimzinnig, waarin niemand den weg kende en waar het diep stilzwijgen van het bosch den mensch meer tot aanbidding stemde, was dit de tempel der Germanen, waar de boomen werden beschouwd als vergaderzaal, waar men groote vragen van vrede en oorlog en van bondgenootschap in beiden onder plegtige offerande besliste en waar dan ook Claudius Civilis, veldheer der Batavieren, in het jaar 69 na J.C. zijne bondgenooten hier zou bijeen groeppen hebben op een nachtelijk feest, waarbij hij door zijn krachtige taal hunne ontevredenheid tot toorn deed aangroeyen en het liet zweren "baart noch hair te zullen afsnijden vóórdát zij hun juk hadden afgeschud" (8). Hiervan de plaatsbenaming Civilis-woud voor eene plek, gelegen tusschen Loenen en de Wcestehoeve, nu Civilsbosch. Hier treft ons oog midden eener ongerepte schepping de aanblik eener offerplaats, bestaande in eenen ronden en eenen vierkanten heuvel, door menschenhanden opgeworpen, getuigende van den tijd, toen de godin Urth in deze streken bij de volksvergaderingen en heimalen het toezigt hield.

Silven bestaat uit hier en daar verspreide bouwhoeven naar de manier der oude Germanen, gelijk Tacitus zegt : "zij bouwen afgezonderd en verscheiden nadat hun een bron, een velt, een bos behaagt, hebbende eene gemeene weide en bosch, waar natuur en de behoefte alleen de verdeling schijnt gemaakt te hebben" (9).

Onder deze buurtschap behooren eene kleine verzame-

ling van huizen, waarvan de ééne de Daling, de andere den Achterhoek genoemd worden. De hagen van frisch groen langs onzen weg gunnen van tijd tot tijd een aangename doorblik op eene breede, helder vlietende beek, waarop twee watermolenraderen zich bewegen, welke beek in eene noordoostelijke rigting langs het Silvensche broek voortvloeit.

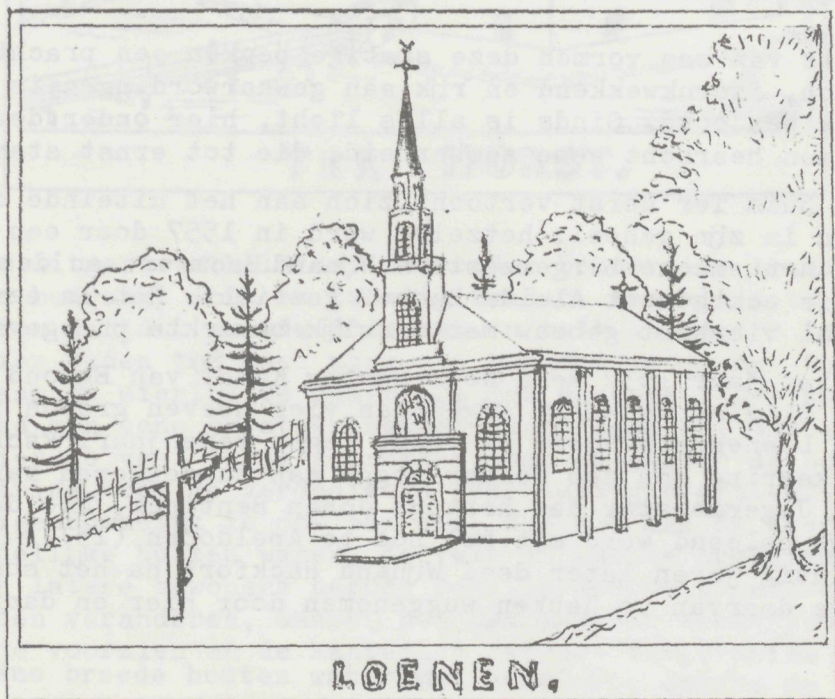
Zoo zetten wij onze wandeling voort, die bij iedere schrede iets opmerkelijks opleverde. Hier twee afzonderlijk tusschen eene omwalling staande, zware beukenboomen, bekend onder de benaming van de Looge Boomen, welke als geheel door koornakkers omringd, in deze vlakte bijzonder in het oog vallen en een schilderachtig effect maken. Daar de Kruisakker, op welke oudtijds een rood kruis geplaatst was, vóórdat nog in deze buurten eene kerk of kapel gevonden werd, bij welk kruis de ingezetenen zich des avonds vereenigden om het Ons-Lieve-Vrouwenlof te zingen, en op welke akker voor omtrent dertig jaren een strooper uit de buurt het laatste wilde zwijn heeft dood geschoten.

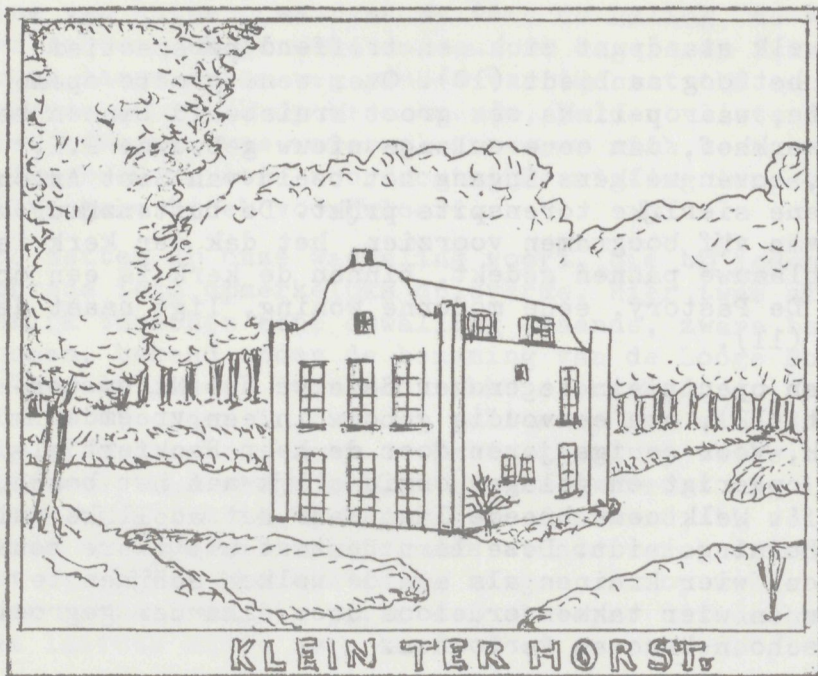
Elders eene plaats, waar nog onlangs twee steenen wiggen zijn opgedolven, waarvan de kleinste is verkocht en de grootste ons werd vertoond; deze is van grijskleurige jaspis met een "waayer" van zeven duim. Het bijgeloof schrijft aan zoodanige wiggen -dondersteen genoemd- de kracht toe van een bliksemafleider voor die woning, waarin dezelve zich bevindt. Daarenboven is in deze buurt eene aardlaag van groote uitgebreidheid, met schraal gras begroeid, bestaande in zandoer, door ijzeroxydhydraat aaneen gebakken, en ijzerspath, welke aardlaag men gedeeltelijk heeft gebroken en met voordeel gebezigd tot bevloering van den dorpskunstweg. De inwoners veronderstelden, dat deze mineralen afkomstig zouden zijn van ijzersmelterijen, die oudtijds hier mogten bestaan hebben, terwijl die als uitgebrande steenkolensintels zich voordoen.

Thans betreden wij den kunstweg, die door de kom van het dorp Loenen loopt -met 63 huizen en 530 inwoners- tot den Hoek, een deftig gebouw van een molenmaker,

van welk standpunt zich een treffend perspectief voor het oog aanbiedt (10). Over eene groote opene ruimte, waarop links een groot kruisbeeld binnen het R.K.kerkhof, dan eene onlangs nieuw gebouwde R.K. kerk, boven welkers ingang het beeld van Sint Antonis en eene sierlijke torenspits prijkt. De buitenzijmuren zijn van vijf boogramen voorzien, het dak der kerk is met blaauwe pannen gedekt, binnen de kerk is een orgel. De Pastory, eene moderne woning, ligt naast de kerk (11).

Op een open plein tegenover dezelve het Nieuw-ter-Horst (12), een eenvoudig gebouw in een vreemden smaak, voor eenige jaren door de heer Hackfort aldaar opgericht en gelegen onmiddellijk aan het bosch, door 't welk eene breede laan naar het adellijke huis Ter Horst geleidt. Deze laan bestaat uit zware beuke-boomen, wier kruinen als aan de wolken schijnen te rijken en wier takken ordeloos door elkander gegroeid een schoon berceau vertoonen.

KLEIN TER HORST

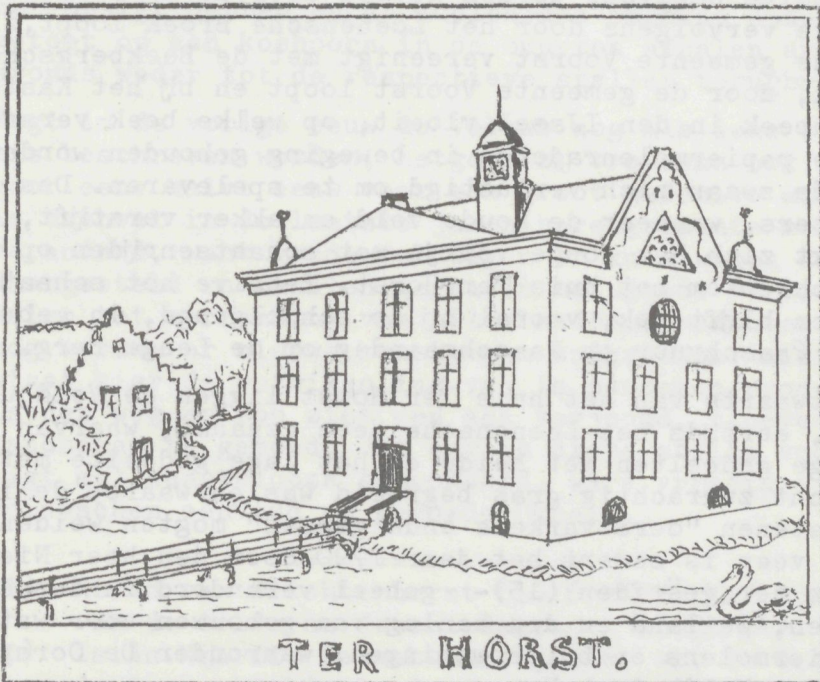
Regts van ons vormen deze statige beuken een prachtig bosch, indrukwekkend en rijk aan gewaarwordingen is zulk een oord. Ginds is alles licht, hier onder deze boomen heerscht eene somberheid, die tot ernst stemt.

Het huis Ter Horst vertoont zich aan het uiteinde der laan in zijn geheel; hetzelfde werd in 1557 door een der Arnhemsche burgemeesters Wijnand Hackfort en deszelfs echtgenoot Aleida Bushof gesticht. Het is een fraai vierkant gebouw met sierlijk bewerkte puntgevels.

In het jaar 1537 werd door hertog Karel van Egmond aan Olivier Hackfort afgestaan vier hoeven gronds in het Loenensche horst of veen, tegen eene jaarlijksche uitkeering van zes molder rogge aan hondenkoren aan den Jagermeester des hertogs Johan Bentinck, die des tijds beleend werd met het Loo te Apeldoorn (13).

Twintig jaren later deed Wijnand Hackfort na het sombere daarvan te hebben weggenomen door hier en daar

het overvloedige houtgewas te doen vellen er dit lagchend landhuis oprigten. Sedert gemeld tijdstip is dit adellijke huis -bijgevolg drie eeuwen- in dezelfde familie van dien naam verbleven en bewoond (14).

De uitgestrektheid der daaronder behoorende landerijen bedraagt acht en twintig bunder. Aan alles is te zien dat dit gebouw drie eeuwen telt en dat er in dien ouden tijd veel zorg aan besteed is om het duurzaam en sierlijk te maken. Op den bovenkant der muren had men eene borstwering met kanteelen; het dak is hier zo veel terug getrokken, dat er achter de borstwering voor de verdedigers eene omgang overbleef. Eigendommelijk is ook aan dit, zoo als aan de meeste adellijke huizen waren, de vele en smalle kruisramen; de latere bewoners hebben deze in groote glasramen doen veranderen, daarbij het dak met een uurwerktorentje voorzien en de kanteelen met een frontespies en eene breede houten waterlijst overdekt; daarbij op den

voorhof binnen de buitengracht bouwhuizen, koetshuis en stalling daargesteld; in een dezer gebouwen ter linkerzijde werd door de R.K.gemeente in den omtrek de kerkendienst bijgewoond tot den tijd dat de bovengemelde nieuwe R.K.kerk was opgericht. De grachten, die hetzelfde omgeven, worden gevoed door de Horsterbeek, welke vervolgens door het Loenensche Broek loopt, zich in de gemeente Voorst vereenigt met de Beekbergsche beek, door de gemeente Voorst loopt en bij het Kasteel Nijenbeek in den IJssel vloeit, op welke beek verscheidene papiermolenraderen in beweging gehouden worden en de zwaan zich verlustigt om te spelevaren. Des winters, wanneer de koude veld en akker verstijft, vermaakt zich het jonge volkje met schaatsenrijden op die grachten om het huis Ter Horst. Behalve het schaatsenrijden blijft ook, vooral bij de schooljeugd, in gebruik het Paaschvuur op Paaschmaandag op de Leege Berg.

Oostwaarts van het huis Ter Horst liggen de Veldhuizen, eertijds het Loenensche Veen genaamd, waarvan de hooge gedeelten met heide en het lage gedeelte met slecht zuurachtig gras begroeid was en waarop de ingezetenen "oere varkens ende gansen" mogten weiden. Dit veen is sedert het jaar 1790 door den heer Nies -een der geërfden (15)- geheel veranderd in denneboschen, weiland en den aanleg van gebouwen voor waterpapiermolens en buitenwoningen, waaronder De Oorsprong en Het Veldhuis behooren.

Daar volgens de oude Saksische instellingen aan de hoofdhoeve het opperbestuur van de Marke was verbonden, zoo was hier ook de heer van Ter Horst ten allen tijde de eerste persoon van het dorp onder de benaming van Markenrigter (16). Van de Marke, die in zestig aandeelen bestaat, bezit de heer van Hackfort tot de Horst -zoo door erfmaking als door aankoop- twee en vijftig aandeelen in eigendom, de acht overige zijn nog aan vijf geërfden buiten de gemeente wonende, alsmede aan drie ingezetenen van Loenen verbleven, welke gezamenlijk beraadslagen en daartoe jaarlijksch tegen Pinksteren bij klokkengelui opgeroepen in de kerk, doch later in de herberg den Eikenboom zamenkomen.

Voor de handhaving der politie in het Loenensche en het Silvoldsche broek en bosch zijn, behalve de veldwachter, nog drie boschwaarders aangesteld, benevens twee koeiherders, die, de ééne voor het Loenensche en de andere het Silvoldsche vee in de broeken weidende, het opzigt hebben en de koeien des morgens onder het getoet op een koehoorn in de buurten afhalen en des avonds weder tot de respectieve stallen terugbrengen.

Mogt in de vorige eeuw de Veluwe nog als eene wildernis beschreven worden, hetgeen zij trouwens ook nog voor eene halve eeuw voor een groot gedeelte was, dan is evenwel in de laatste jaren hare gedaante merkkelijk veranderd, want goede veldwegen en kunstwegen zijn daargesteld en kanalen gegraven met goede vervoermiddelen tot verzending van alle landbouwproducten, en nog worden er nieuwe kunstwegen ondernomen; niets staat hier de ontwikkeling van 's menschen productie in den weg en zoo ziet men een verjongd, bloeyend landschap te gemoed, dat nog in diepe stilte voor ons ligt met kunstelooze schoonheid, ware vrijheid en Veluwschen eenvoud en gemoedelijkheid.

=====

- (1) Arend van Slichtenhorst (1616-1657), XIV Boeken van de Gelderse Geschiedenissen (1653/54).
- (2) Is.An.Nijhoff, Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland, Arnhem 1833, deel II, pp. LVI -LVIII.
- (3) Volgens Rijksmonumentenzorg uit de 15e eeuw, vlg. Ds.G.J.v.d.Burgt uit midden 16e eeuw (Kerkgeschiedenis van Loenen en Silven, 1953, pag.18).
- (4) Dit jaartal kan niet juist zijn ; 1603 komt dichter bij de waarheid.
- (5) Dit jaartal moet 1630 zijn (Ds.v.d.Burgt, pp.29 , 134).
- (6) De zerk betreft het echtpaar Olivier Hackfort (1602-1665) en Wilhelmina van Bronckhorst (+ 1668), getrouwd in 1636 te Oosterhout (Betuwe); zij waren R.K. .
- (7) In de oorkonde van 23-3-838, waarbij ene graaf Rodgar enige goederen schenkt aan de St.Maartens-

kerk te Utrecht, worden de villae Luona en Sulvelda genoemd (Muller en Bouman, Oorkondenboek van Utrecht, 1920, deel I, pag. 69; volgens deze bron is Lona Loenen aan de Vecht).

- (8) Tegenwoordig spreekt men van Bataven en Julius Civilis.
- (9) Publius Cornelius Tacitus, Romeins geschiedschrijver, in zijn "Germania".
- (10) De woning van de molenmaker(s) Berends.
- (11) De stichting der R.K. kerk had plaats in 1845, de wijding in 1849.
- (12) Identiek met Klein (ter) Horst, zoals op de afbeelding is aangegeven en op de stenen palen bij de ingang vermeld stond.
- (13) Bentinck was op 31-8-1537 beleend met het (oude) Loo, waaraan het jagermeesterambt erfelijk was verbonden (Sloet & Van Veen, Leenaktenboeken Veluwe, 1917, pag. 245).
- (14) Olivier Hackfort overleed op 2-9-1543 te Arnhem, waar hij van 1515 schepen en burgemeester was geweest. Wijnand, zijn oudste zoon, van 1544 - 1563 in dezelfde functies werkzaam, bouwde Ter Horst als zomerverblijf.
- (15) Dit is Mr. C.W.A. Nies, afkomstig uit Doesburg, die van 1785 tot zijn dood in 1820 verschillende openbare betrekkingen te Loenen vervulde.
- (16) Het Holt- of Markerigterambt werd in 1561 door Wijnand Hackfort gekocht van de landrentmeester van Veluwe Carel van Gelder (die Olde) voor 1000 daalders, onder afkoop van de plicht tot levering van het hondekoren (voeding voor de honden van de landheer). Sindsdien was het ambt erfelijk in het geslacht Hackfort.

=====

=====

=====

=

VERSLAG van de lezing over "500.000 jaar Veluwe",
gehouden door de heer Hein Schimmel op 25 februari
1985 in Concordia te Brummen.

Ongeveer 500.000 jaar geleden bevond ons land zich in het Pleistoceen, vroeger ook wel Diluvium genoemd. Tijdens dit Pleistoceen werd door de rivieren materiaal uit de bergen aangevoerd, bestaande uit grind, zand of klei. Men moet hier niet te gering over denken : zo hier en daar is de laag grind/zand/klei wel 800 - 900 meter dik.

Toen kwamen de ijstijden, ontstaan door o.a. (waarschijnlijk) een andere stand van de aardas en een andere richting/intensiteit van de zonnestralen. De geleerden zijn hier nog lang niet uit.

Als gevolg van de daling van de temperatuur groeiden de ijskappen en gletsjers voortdurend aan, waardoor de zeespiegel wel 80 - 100 meter zakte. Hierdoor werd het verval van de rivieren Maas en Rijn groter en verlegden zij hun erosiebasis met als gevolg, dat ze zich dieper in het landschap inslepen, bijvoorbeeld in het IJsseldal. Toen het landijs zich in het Saalien ook tot over ons land uitstreckte, drongen de gletsjers zich eerst via de rivierdalen binnen en stuwden ze de eerder afgezette lagen op. Dit is nog duidelijk te zien bij de heuvels van Dieren-Arnhem, Arnhem-Zwolle en Terlet. De hoogteverschillen moeten toen aanzienlijk groter zijn geweest dan nu. In de loop der tijden is door erosie het landschap sterk "genivelleerd".

In deze en ook in de volgende ijstijd, het Weichselien, ontstond hier een toendralandschap met een bodem die permanent tot op grote diepte was bevroren, de zgn. permafrost.

Toen in Dieren werd gebouwd aan de sluizen, vonden men daar overblijfselen aan van het Dryasplantje, een bewijs dat het hier toen flink wat kouder moet zijn geweest. In de zomers met een gemiddelde tempe-

ratuur van 8 - 12 ° C. sleep het smeltwater van de gletsjers diepe dwarsdalen in in de heuvels, doordat de ondergrond geen water op kon nemen (permafrost). Dit is nog goed te zien op de Posbank, een ook in dit opzicht uniek gebied.

Hierna kwamen er warmere perioden, zelfs heel warme tijden. In het Weichselien, de laatste grote ijstijd, waarin het landijs niet verder kwam dan Jutland, kwam veel "afstroming" voor. Deze afstroming was de oorzaak van veel erosie en bleef eigenlijk voorkomen totdat de rivieren werden bedijkt.

Tegelijk met het stijgen van de temperatuur na deze ijstijd kwamen hier heftige winden voor, waardoor een steppelandschap ontstond. Langzamerhand begonnen bossen te ontstaan in een landschap, waar in de toendratijd veel dekzanden waren afgezet en ook veel löss, niet alleen in Zuid-Limburg, maar ook langs de Veluwezoom, soms wel 10 - 20 meter dik, een gelige grond, ook wel "boekegrond" genoemd.

Eerst kwamen er berken en dennen, later loofbomen zoals zomer- en wintereiken, haagbeuken, essen. In de bossen leefden o.a. wilde runderen, die door begrazing voor open plekken zorgden. Zo ontstond een gevarieerd landschap.

De eerste mensen trokken met de rendieren mee, daarna woonden hier jagers en verzamelaars. In de Midden-Steentijd begonnen de mensen het land te bebouwen. Er zijn bewijzen van het voorkomen van akkertjes in het Atlanticum, ca. 5000 - 8000 jaar geleden. In deze tijd werd ook het vuur al gebruikt.

De eerste vaste bewoners van ons land leefden op de zandgronden. Door branden ontstonden open vlaktes in het landschap, die werden bedekt door heide. Op de heide werden veel schapen gehouden, in de eerste plaats om de mest, vandaar dat de schapen laat op de morgen naar buiten gingen en vroeg in de middag weer naar binnen. Op deze manier werd zoveel mogelijk mest opgevangen. De mest werd op

de esgronden gebracht, die daardoor met 1 - 1,5 mm per jaar werden opgehoogd.

De invloed van de mens is gaandeweg sterker geworden op het milieu met als gevolg in onze tijd het verdwijnen van de korstmossen en het verschijnsel van de zure regen.

Hoe ontstond de heide en werd zij in stand gehouden ? Eerst werden delen van de bossen afgebrand, zodat er ruimte kwam voor de heide om te groeien. Daarna werden er plaggen gestoken o.a. voor de open vuren/haarden. Dit wordt nu vrijwel niet meer gedaan, doordat het te duur is, waardoor de vergrassing een probleem is geworden. De heide kan ook worden gemaaid en gebruikt voor o.a. drainage en dakbedekking. Ook de schapenteelt hielp mee de heide te laten voortbestaan en het bos tegen te houden. Tegenwoordig wordt de heide wel eens afgebrand. Toch is de heide op de terugtocht. Overal rukt het bos en het cultuurland op.

Hier eindigde het verhaal van de heer Schimmel vóór de pauze. Er kwam nog een vraag over de Hondsrug in de provincie Drente. Deze heuvelrug bestond al voordat het landijs hier kwam. Het ijs is er overheen geschoven. De rug is zodoende flink afgeplat en zal vroeger veel hoger zijn geweest. De aanwezigheid van het ijs is nog te zien aan het voorkomen van keileem.

Een andere vraag was of er geen zand uit het oosten in ons land is gebracht. Met andere woorden, bestaat ons land alleen uit Maas- en Rijnzand. De heer Schimmel antwoordde, dat in Salland het zgn. Elbezand voorkomt, wit zand, bijvoorbeeld op de Helledoornse Berg. Dit wijst erop dat er ook wel dege-lijk materiaal uit het oosten is aangevoerd. Rivieren zoals de Elbe liepen in die tijd ook meer naar het westen toe.

Toen was er koffie.

Na de pauze toonde de heer Schimmel een aantal,

ondanks zijn verontschuldigen, fraaie dia's van Veluwse landschappen met de daarbij behorende flora. Het waren vooral dia's van de prachtige omgeving van Staverden en Speulde, enkele beken en Cortenoever. Een groot aantal planten en verschijnselen in het landschap kwamen aan de orde, aangevuld met het boeiende commentaar van de heer Schimmel. Deze besloot zijn uiterst interessante lezing (vanwege zijn grote kennis en betrokkenheid met de materie) met een klemmende vraag : "Is er eigenlijk wel harmonie mogelijk tussen mens en natuur? Wanneer er een "constante" is, wie is dat dan, de mens of de natuur ?"

Een vraag, ingegeven door de grote zorg die de heer Schimmel heeft over de toekomst van onze natuurlijke landschappen, gedemonstreerd door de volgende vraag, eerder al eens door Frederik van Eeden gesteld : "Waarom is de overheid zo sterk betrokken bij cultuurmonumenten en veel minder bij natuurmonumenten ?"

Met deze vragen in het achterhoofd verlieten de talrijke aanwezigen Concordia.

J.Coenraadts

=====

Nog leverbaar in de boekhandel :

Gids voor de Nederlandse Archieven

door : W.J.Formsma en F.C.J.Keetelaar.

Prijs : f 27,35

Handleiding voor de beoefening van lokale
en regionale geschiedenis

door : W.Jappe Alberts en A.G.van der Steur.

Prijs : f 32,50

+++++

ARCHEOLOGIE

Deze bijdrage aan ons mededelingenblad gaat zoals de titel al aangeeft over archeologie. Een moeilijk woord, dat betekent "oudheidkunde". Het woord is samengesteld uit het griekse "archaios"(oud) en "logos"(woord, systeem), dat als achtervoegsel voorkomt als "-logie" en dan -leer of -kunde betekent.

De op dit moment meest gebruikte definitie van archeologie is "de studie van al datgene wat de mens vroeger in en op de grond heeft achtergelaten".

Men brengt archeologie vaak in verband met gevonden schatten, d.w.z. het vinden van dingen die de hedendaagse mens waardevol vindt, vanwege de handelswaarde. Voorbeelden hiervan zijn de diverse muntvondsten die de pers hebben gehaald. Het is ook zeker een (klein) onderdeel van de archeologie. Toch is de waarde die de archeoloog hecht aan dergelijke schatvondsten veel kleiner dan de meeste mensen denken. Ze zijn niet meer dan een middel om de manier van leven van de vroegere bewoners van ons land te achterhalen. Samen met de geschreven bronnen (de historie dus) kunnen de resultaten van een opgraving bijdragen aan de helderheid van het beeld dat we hebben van de mensch in het verleden.

De allereerste interesse voor oudheidkundige vondsten komen we al tegen in de middeleeuwen. Deze belangstelling richtte zich op de overblijfselen van de Romeinse tijd en uiteraard op de zo duidelijk zichtbare hunebedden en grafheuvels. Het zou tot de 18e en 19e eeuw duren voor er enig systeem begon te komen in het onderzoek.

In 1818 stichtte het Rijk het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. Vanuit dit museum werden "echte" opgravingen uitgevoerd onder leiding

van de actieve directeur Reuvers. Hij was de eerste hoogleraar in de archeologie ter wereld. In de 20e eeuw ontwikkelde de archeologie als wetenschap zich snel. Mannen als Holwerda (Leiden) en Van Giffen (Groningen) stimuleerden en perfectioneerden het onderzoek in hoge mate.

Toen Nederland na de oorlog met de wederopbouw begon, werden door de vele bouwactiviteiten veel archeologisch waardevolle terreinen bedreigd. Veel universiteiten richtten hun eigen archeologische instituten op, zodat er met meer mensen kon worden gewerkt. Erg belangrijk was de oprichting van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) in 1947.

Het bovenstaande schetst de ontwikkeling van de professionele archeologie. Maar vanaf vroege tijden waren ook particulieren geïnteresseerd in gevonden overblijfselen van mensen uit andere tijden. Daar was veel "goudkoorts" bij, maar toch ook wel echte nieuwsgierigheid naar onze voorgangers.

Ook op dit moment zijn er behalve de beroepsarcheologen, verenigingen van amateur-archeologen, mensen die hun vrije tijd -en soms wel eens wat meer ook- besteden aan archeologisch onderzoek, ofwel daarop op zijn minst zeer in geïnteresseerd zijn. Langzamerhand zijn de beroepsmensen deze amateurs gaan waarderen, niet alleen omdat daar uiterst kundige mensen bij zijn, maar ook omdat de amateurs door hun grotere getal en hun bekendheid met plaatselijke zaken een belangrijke signaalfunctie hebben. Zij zien waar een weg wordt aangelegd, een huis wordt gebouwd, een sloot wordt gegraven. Door hun oplettendheid en die van hun relaties is het vaak mogelijk op een bedreigde plaats toch nog snel een "noodopgraving" te doen. Op deze manier, n.l. door alle eventuele resultaten van zo'n opgraving door te geven aan de ROB, krijgen ook de beroepsarcheologen gegevens, die anders verloren zouden zijn gegaan.

Er zijn verscheidene verenigingen, die zich geheel of gedeeltelijk met archeologie bezighouden. Met één daarvan, de Archeologische Werkgemeenschap voor

Nederland (AWN), kwam ik zes jaar geleden in contact door het bezoek dat een lid van deze vereniging aan enkele leden van De Marke bracht. Een bezoek dat er toe leidde, dat ik lid werd van de AWN, dé landelijke vereniging voor liefhebbers van de archeologie van Nederland. De vereniging is verdeeld in meer dan 20 afdelingen en telt ongeveer 2500 leden. De gemeente Brummen valt onder de afdeling 17 "Zuid-Veluwe en Oost-Gelderland". Deze afdeling heeft + 150 leden, waarvan iets minder dan de helft op een of andere manier actief is, d.w.z. iets met opgravingen heeft te maken. De afdeling organiseert regelmatig lezingen en soms excursies. Het lidmaatschap van de AWN kost f 48,-- per jaar. Zesmaal per jaar ontvangen de leden het tijdschrift "Westerheem", een zeer goed verzorgd blad met vele artikelen over archeologische vondsten en onderzoek.

De gemeente Apeldoorn valt onder een andere afdeling van de AWN.

Goed, ik was dus lid geworden van een archeologische werkgemeenschap. Nooit had ik eerder erige bemoeienis gehad met de archeologie, anders dan door een algemeen historische belangstelling. Verder dan het aanschouwen van hunebedden en oude voorwerpen in musea ging mijn ervaring niet. Na een bevestiging van mijn aanmelding als lid, ontving ik een uitnodiging om te komen "graven" in Arnhem. Het was een onderzoek van de AWN naar de resten van het beroemde klooster Monnikhuizen te Arnhem. Het klooster wordt veel genoemd in de boeken en heeft ook nog bezittingen in de omgeving van Apeldoorn gehad. Aan de rand van Arnhem, begunstigd door uiterst fraai weer, begon ik aan mijn eerste opgraving. De groep AWN-ers nam mij vriendelijk op en zag er lang niet zo geleerd en deskundig uit als ik had gedacht. Sommigen waren dat wel degelijk! In de tuin van de zgn Buitenschool waren diverse sleuven gegraven van zo'n 2 meter diepte. In een daarvan liet ik me zakken.

Er werd behoorlijk aangepakt door velen en desondanks was er ruim tijd om aandacht te besteden aan alles wat tevoorschijn kwam. Teleurstellend voor mij en waarschijnlijk ook voor de anderen was, dat de Buitenschool bovenop de fundamenteën van het klooster was gebouwd. Dat maakte het overzicht over de zaak wat ingewikkelder. De teleurstelling werd echter ruimschoots vergoed door mijn eerste vondst : een vierkant vloertegeltje van steen. Het bleek later een onderdeel van de steunberen van het klooster te zijn. Twee zaterdagmiddagen ging ik zo naar Arnhem. Toen kwam de mededeling dat de opgraving moest worden beëindigd : de tuin moest weer op orde worden gebracht. (Niet door ons overigens, wij gooiden alleen de sleuven weer dicht). Het graven hier zat erop. Het project Monnikhuizen echter nog niet, want de vondsten moesten worden bestudeerd en eventueel gerestaureerd, tekeningen afgemaakt enz. De afdeling heeft een aparte werkgroep "vondstverwerking", waar men kleine wonder-tjes weet te verrichten : schitterend gerestaureerd aardewerk bijvoorbeeld. Zelfs wanneer maar een deel van een voorwerp wordt gevonden, weet men er de rest bij te maken in een andere kleur, zodat het origineel gevondene van de "namaak" kan worden onderscheiden. Wanneer een groot deel van de gegevens is verwerkt, d.w.z. getekend, beschreven enz. , wordt een verslag van de opgraving gemaakt. Dat wordt opgesteld door een van de veldwerkleiders, dat zijn de mensen met veel ervaring, die al een tijdje langer meelopen en veelal ook speciale cursussen hiervoor hebben gevolgd.

Het verslag wordt gepubliceerd in het zogenaamde veldwerkverslag, dat elk jaar óf elke twee jaar wordt samengesteld. Op deze manier kunnen alle leden van de afdeling kennis nemen van alle activiteiten, ook van die op andere plaatsen.

Het ligt in mijn bedoeling om deze bijdrage een vervolg te geven in het volgende mededelingenblad van De Marke. Mochten er lezers zijn, die tussentijds

meer informatie wensen, dan zal ik die graag proberen te geven.

Bij voorbaat ben ik U zelf dankbaar voor elke informatie op dit gebied die ik van U krijg.

J.Coenraadts

Händelstraat 2

6961 AC Eerbeek.

=====

ONLANGS VERSCHENEN :

Handleiding voor genealogisch onderzoek in
Nederland door J.C.Okkema.

Een steeds grotere groep mensen houdt zich bezig met het uitzoeken van de familiestamboom. (Beginnende) genealogen komen soms niet veel verder dan het noteren van reeksen namen en data, maar velen krijgen echt de smaak te pakken en bouwen een boeiende familiegeschiedenis op. Om een familiegeschiedenis te kunnen schrijven moet men op de hoogte zijn van het materiaal dat bij archiefdiensten ligt opgeslagen en moet men weten hoe dit materiaal te gebruiken. De handleiding is vooral geschreven voor hen die voor het eerst in een studiezaal van een archiefdienst komen, om te voorkomen dat zij in de rijstebrijberg van stukken blijven steken. De beginnende genealoog krijgt een praktisch antwoord op de vele vragen waarmee hij bij zijn onderzoek te maken kan krijgen.

Bestelnummer : ISBN 90 228 3160 4 UGI : 510
Formaat : 14,5 x 21 cm . Omvang : 128 blz., rijk
geïllustreerde paperback. Prijs: f24,50.
Verkrijgbaar bij de boekhandel of rechtstreeks te
bestellen bij Fibula van Dishoeck, Postbus 185,
1380 AD Weesp.

EXCURSIE naar de Ned.Herv.Kerk te Brummen en naar
Laag-Helbergen.

Zaterdagmiddag 1 juni 1985 verzamelden zich zo'n 50 personen voor de ingang van de Brummense kerk. Ze werden verwelkomd door de heer Phielix, bestuurslid van De Marke. Hij vond het fijn dat er zoveel mensen waren gekomen en vertelde dat deze excursie een initiatief was van twee "gewone" leden van onze vereniging : de heren Van Bodegom en Willemsens. Laatstgenoemde kreeg hierna het woord en begon met een korte inleiding, staande voor de oude toren.

Men neemt aan dat deze toren is gebouwd in 1402.

Dit bouwwerk in laat-gotische stijl is onderaan grotendeels gebouwd van tufsteen uit Bentheim. (Of is het toch lava-steen uit de Eifel ?).

In 1818 waaide de spits van de toren, waarna de toren zijn tegenwoordige "bolle" bekroning kreeg. Hoe de toren en de kerk er vroeger uitzagen, is te zien op een ets in de consistoriekamer.

De kerk achter de toren dateert gedeeltelijk uit 1451.

Het was niet de eerste kerk op deze plaats. Tijdens een verbouwing in de dertiger jaren vond men resten van een romaanse kerk uit 1015.

In 1598 ging de kerk over in reformatorische handen, wat in Brummen nogal rustig schijnt te zijn verlopen.

In 1705 en 1746 vonden minder geslaagde verbouwingen plaats, waarna in 1806 het gewelf werd vervangen.

Tenslotte werd in 1936/'37 de kerk vergroot met een zijbeuk met drie dwars daarop staande uitbouwsels.

Hierna liepen we om de kerk, eerst langs de noordkant. Via het smalle pad om de achterzijde bereikten we de zuidkant, de nieuwe zijbeuk. Vervolgens gingen we de toren binnen. Hiervan waren de wanden vroeger gepleisterd, maar deze zijn later schoongemaakt. In de vloer bevinden zich vier grafstenen, waarvan de oudste uit 1537 dateert en de "jongste" uit 1738. Ze werden tijdens de laatste verbouwing van de kerk naar de torenruimte verplaatst.

In een hoek staat een klokvormige steen, misschien een voormalig doopvont ?

In de kerk bemerkten we al gauw dat de akoestiek niet optimaal is, waarschijnlijk een gevolg van het aanbouwen van de zijbeuk in 1937 en mede veroorzaakt door de vorm van het gewelf. Tijdens de laatste verbouwing werd het orgel verplaatst van de "torenkant" naar de zijbeuk. Het orgel stamt uit 1846.

Gewezen werd verder op de Statenbijbels, die de kerk rijk is, uit 1637 en 1702.

Hierna verlieten we de kerkbanken om het gebouw nader te bezien. Velen waagden zich daarna aan de beklimming van de toren, waarbij de klok en het uurwerk de meeste belangstelling kregen, maar de trap de meeste aandacht vergde.

Vervolgens verlieten we de kerk.

In de hierna komende theepauze bewonderde een groot deel van de excursiegangers het Brummense marktplein vanaf een terras.

Het tweede deel van de excursie was Laag-Helbergen. De bewoonster, mevrouw Ravenshorst, heette ons welkom en vertelde dat zij het huis sinds zes jaar bewoonde. Zij had een verrassing voor ons in de persoon van een "echte Van Helbergen", die bovendien zeer goed thuis bleek te zijn in de geschiedenis van het huis. De heer Van Helbergen begon met een klein stukje geologie : door de loop en de stroming van de rivier de IJssel waren er hogere stukken land ontstaan, gekenmerkt door licht gekleurd zand. Hieraan moeten we denken bij de naam "Helbergen", lichtgekleurde bergen dus.

In 1025 wordt voor het eerst iets vernomen van Helbergen in een schenkingsakte van Konrad II . Het oorspronkelijke geslacht Van Helbergen is in de 16e eeuw verdwenen. Sinds de 17e eeuw wordt gesproken van de havezathe Laag-Helbergen, een vrij leengoed.

De bouwgeschiedenis van het huis is niet erg duidelijk. Er gaan dan ook allerlei verhalen over het huis, bijv. dat het een klooster zou zijn geweest. Het schijnt dat omstreeks 1475 iemand begon met de bouw van een herenhuis op deze plaats. Dit is zichtbaar aan de speklagen

in de muur (renaissance). De bouw werd vertraagd/ge-
staakt wegens godsdienstige troebelen. In de Tach-
tigjarige Oorlog werd het nog steeds niet geheel
afgebouwde/uitgebouwde huis opgenomen in de linie
van redoutes die de Spanjaarden aanlegden langs de
IJssel. Uiteindelijk werd het huis door de verdedigers
opgeblazen. Boeren herbouwden het huis enigszins,
maar maakten het tot een boerderij. De grote ramen wer-
den dichtgezet.

Er zijn ook grachten geweest, waarvan hier en daar
enkele restanten zijn te herkennen.

Samenvattend : de oudste delen van het huis dateren
uit de 15e eeuw en de kelders wellicht nog uit de 14e
eeuw, terwijl de rest van het gebouw grotendeels 16e/
17e eeuw is. Kenmerkend voor de middeleeuwen is het
funderen met pijlers en bogen, wat in de lange zijde
van het huis nog is te zien. In deze muur is ook
een zgn. "drielicht" te zien: drie bij elkaar behoren-
de vensters, één groter, geflankeerd door twee kleine-
re. Oorspronkelijk zal het huis rechthoekig van vorm
zijn geweest, later is dat enigszins gewijzigd. De stal
is in de 19e eeuw gebouwd.

Natuurlijk kwam de onderaardse gang naar Hoog-Helbergen
ter sprake. De heer Van Helbergen toonde zich hierover
zeer sceptisch en zei dat de meeste gesignaleerde
onderaardse gangen iets met riolering te maken hebben.

Mevrouw Ravenshorst was zo vriendelijk ons eveneens
het woonhuis te laten zien en de kelders.

De heer Phielix bedankte haar en de heer Van Helbergen
voor de verleende gastvrijheid en de toelichting bij
het bezichtigen van dit monument.

De heren Van Bodegom en Willemsens kunnen terugzien
op een geslaagde en boeiende excursie, die bovendien
weer heel gezellig was.

J. Coenraadts.

++++
++++
+

Ned. Herv. Kerk Brummen

Laag Helbergen

